

Kohtuasi C-626/23 [Sergamo]ⁱ

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

12. oktoober 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Tribunal Superior de Justicia de Madrid (Madridi autonoomse piirkonna kõrgeim kohus, Hispaania)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

13. september 2023

Apellant:

XXX

Vastustaja:

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (riiklik sotsiaalkindlustusamet, Hispaania)

Põhikohtuasja ese

Vanaduspension – Pensionilisa pensionäridele, kes on laste vanemad – Meessoost pensionäri taotlus pensionilisa saamiseks

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikkel 267 — Eelotsusetaotlus tõlgendamise küsimuses — Direktiiv 79/7/EMÜ — Meeste ja naiste võrdne kohtlemine sotsiaalkindlustuse valdkonnas — Pensionilisa pensionäridele, kes on laste vanemad — Pensionilisa saamise õiguse tunnustamine kõigi naissoost pensionäride puhul — Meessoost pensionäridele kehtestatud tingimused — Otsene diskrimineerimine — Võimalikud põhjendused

ⁱ Käesoleva kohtuasja nimi on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetluspoole tegelikule nimele.

Eelotsuse küsimus

Kas nõukogu 19. detsembri 1978. aasta direktiivi meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikleid 20, 21, 23 ja artikli 34 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus selline riigisisene õigusnorm nagu põhikohtuasjas käsitletav, milles nähakse osamakselise vanaduspensioni saajatele, kellel on bioloogilisi või lapsendatud lapsi, ette pensionilisa saamise õigus, kuid pensionilisa määratakse naistele automaatselt, aga meestelt nõutakse kas seda, et nad saaksid teise vanema surma tõttu toitjakaotuspensionit ja mõni lastest saaks orvupensionit, või seda, et nende karjäär oleks lapse sünni või lapsendamise tõttu katkenud või kahjustada saanud (seaduses sätestatud ja eelnevalt kirjeldatud tingimustel)?

Viidatud liidu õigusnormid

- Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artiklid 20, 21, 23 ja artikli 34 lõige 1.
- Direktiiv 79/7/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas, põhjendused 2 ja 3, artiklid 1 ja 2, artikli 3 lõige 1, artikkel 4 ja artikkel 7.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

Üldise sotsiaalkindlustusseaduse (*Ley General de la Seguridad Social*) (konsolideeritud redaktsioon, mis kiideti heaks kuninga 30. oktoobri 2015. aasta seadusandliku dekreediga 8/2015, *BOE* nr 261, 31.10.2015) redaktsioon, mis kehtib alates kuninga 2. veebruari 2021. aasta dekreetseadusega 3/2021 tehtud muudatusest.

Üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikkel 60, millega reguleeritakse „osamakseliste pensionite soolise lõhe vähendamiseks mõeldud pensionilisa“, sätestab:

„1. Vähemalt ühe lapsega naistel, kellele makstakse osamakselist vanaduspensionit, töövõimetuspensionit või toitjakaotuspensionit, on õigus saada iga lapse eest pensionilisa mõju tõttu, mida avaldab sooline lõhe üldiselt riikliku sotsiaalkindlustuse raames naistele makstava osamakselise pensioni suurusele. Naise õigust saada iga lapse eest pensionilisa tunnustatakse ja see säilib seni, kuni teise vanema kasuks ei ole esitatud pensionilisa määramise taotlust ja talle ei ole seda määratud, ning juhul, kui ka teine vanem on naine, tunnustatakse selle naise õigust, kelle riiklik pension on väiksem.

Selleks, et pensionilisa saamise õigust meeste puhul tunnustataks, peab olema täidetud mõni alljärgnevatest tingimustest:

a) talle on määratud toitjakaotuspension ühis(t)e lapse (laste) teise vanema surma tõttu, kui mõnel lastest on õigus saada orvupensiooni;

b) tal on tekkinud õigus osamakselise vanadus- või töövõimetuspensiooni saamiseks ning tema karjäär on katkenud lapse sünni või lapsendamise tõttu või need on seda mõjutanud järgmistel tingimustel:

(1) Kuni 31. detsembrini 1994 sündinud või lapsendatud laste puhul pole ta teinud osamakseid enam kui 120 päeva jooksul lapse sünnile eelnenud 9 kuu ja sellele järgnenud 3 aasta jooksul või lapsendamise puhul lapsendamist käsitleva kohtuotsuse kuupäevale järgnenud kolme aasta jooksul, kui talle määratud pensioni summa on naisele määratud pensioni summast väiksem.

(2) Alates 1. jaanuarist 1995 sündinud või lapsendatud laste puhul on lapse sünnile või lapsendamist käsitlevale kohtuotsusele järgneva 24 kuu jooksul osamaksete arvutamisel aluseks võetavate summade summa vähemalt 15% väiksem sellele vahetult eelnenud 24 kuu jooksul osamaksete arvutamisel aluseks võetavate summade summast, kui talle määratud pensioni summa on väiksem kui naisele määratud pensioni summa.

[...]

2. Teisele vanemale pensionilisa määramine toob kaasa esimesele vanemale juba määratud pensionilisa tühistamise [...].

3. Pensionilisa on oma õiguslikult laadilt igast aspektist käsitatav osamakselise riikliku pensionina.

Pensionilisa summa lapse kohta määratakse kindlaks vastavas riigieelarve seaduses (Ley de Presupuestos Generales del Estado). [...].

Pensionilisa summat ei võeta pensioni ülemmäära kohaldamisel arvesse [...].“

Üldise sotsiaalkindlustusseaduse 37. lisasättes on sätestatud:

„Osamakseliste pensionite soolise lõhe vähendamiseks mõeldud pensionilisa ajaline kohaldamisala.

1. Artiklis 60 ette nähtud osamakseliste pensionite soolise lõhe vähendamiseks mõeldud pensionilisa saamise õigus säilib, kuni vanaduspensiooni sooline lõhe on eelneval aastal enam kui 5%.

2. Käesolevas seaduses tähendab vanaduspensiooni sooline lõhe meeste ja naiste osamakselise vanaduspensiooni keskmise summa protsentuaalset erinevust konkreetsel aastal.

[...]“.

Põhikohtuasja faktiliste asjaolude ja menetluse kokkuvõte

- 1 Apellant on pensionär ja isa kolmele lapsele, kes on sündinud 1979., 1984. ja 1986. aastal. Apellant taotles Instituto Nacional de la Seguridad Socialilt (INSS) (riiklik sotsiaalkindlustusamet, Hispaania; edaspidi „riiklik sotsiaalkindlustusamet“), et talle määrataks osamakseliste pensionite soolise lõhe vähendamiseks mõeldud pensionilisa (edaspidi „vaidlusalune pensionilisa“), mida käsitletakse üldise sotsiaalkindlustusseaduse artiklis 60.
- 2 Riiklik sotsiaalkindlustusamet ei vastanud taotlusele. Apellant esitas vaikumisi rahuldamata jätmise otsuse peale kaebuse Juzgado de lo Social n.º 4 de Madridile (Madridi töökohus nr 4, Hispaania), leides sisuliselt, et nimetatud rahuldamata jätmine oli ebaseaduslik, sest vaidlusalust pensionilisa käsitlev õigusnorm ei ole kooskõlas liidu õigusega, nimelt direktiiviga 79/7/EMÜ.
- 3 Juzgado de lo Social n.º 4 de Madrid (Madridi töökohus nr 4) jättis kaebuse rahuldamata, kuna leidis sisuliselt, et üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikkel 60 on liidu õigusega kooskõlas.
- 4 Apellant esitas nimetatud kohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse Tribunal Superior de Justicia de Madridile (Madridi autonoomse piirkonna kõrgeim kohus, Hispaania).

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 5 Apellant leiab, et üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikkel 60 on vastuolus direktiiviga 79/7/EMÜ ja Euroopa Kohtu 12. detsembri 2019. aasta otsusest Instituto Nacional de la Seguridad Social (emade pensionilisa), C-450/18, EU:C:2019:1075 (edaspidi „otsus C-450/18“) tuleneva kohtupraktikaga. Apellant väidab, et üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikli 60 esialgses redaktsioonis sisalduv meeste ja naiste erinev kohtlemine, mille Euroopa Kohus tunnistas direktiiviga 79/7/EMÜ vastuolus olevaks, on üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikli 60 kehtivas redaktsioonis endiselt alles, sest karjääri katkemise tingimuse täitmist naistelt ei nõuta, küll aga tehakse seda meeste puhul.
- 6 Eelotsusetaotlus ei sisalda riikliku sotsiaalkindlustusameti väiteid.

Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 7 Tuleb teha kindlaks, kas vaidlusalust pensionilisa käsitlev õigusnorm on kooskõlas direktiiviga 79/7/EMÜ ja harta artiklitega 20, 21, 23 ja artikli 34 lõikega 1.
- 8 Nimetatud pensionilisa käsitlev õigusnorm sisaldab nimelt meeste ja naiste erinevat kohtlemist, sest mehed peavad tõendama teatavate tingimuste täitmist, mida naised tõendama ei pea. Tuleb võtta arvesse, et kohtuotsuses C-450/18

sedastati, et direktiivi 79/7/EMÜ tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus selline riigisisene õigusnorm nagu seda oli enne kuninga dekreetseadusega 3/2021 tehtud muudatust üldise sotsiaalkindlustusseaduse artikkel 60, mis andis pensionilisa saamise õiguse naistele, kellel on kaks või enam bioloogilist või lapsendatud last ja kes said riiklikust sotsiaalkindlustussüsteemist osamakselist pensionit, kuid ei andnud seda õigust samasuguses olukorras olevatele meestele.

- 9 Hispaania seadusandja reageeris nimetatud kohtuotsusele, muutes üldise sotsiaalkindlustusseaduse artiklit 60 ja vahetades pensionilisa nimetust. Nüüd määratakse pensionilisa ühe või enama lapse eest, kuigi pensioni suurus oleneb laste arvust. Teisest küljest sätestati, et vaidlusalune pensionilisa kaob, kui meeste ja naiste osamakselise vanaduspensionide keskmise summa protsentuaalne erinevus konkreetsel aastal („sooline lõhe“) ei ole enam rohkem kui 5%.
- 10 Lisaks annab uus õigusnorm meestele õiguse saada vaidlusalust pensionilisa, kuid seab neile lisatingimused, mille täitmist naistelt ei nõuta:
 - mees peab kas saama toitjakaotuspensionit ühiste laste teise vanema surma tõttu, millele lisaks nõutakse, et mõnel lastest oleks õigus saada orvupensionit (tuleb pidada silmas, et orvupensionit ei määrata või see lõppeb, kui laps saab 23-aastaseks, välja arvatud puuetega inimeste puhul);
 - või on tema karjäär katkenud lapse sünni või lapsendamise tõttu või need on seda mõjutanud õigusnormides ette nähtud konkreetsel tingimustel, mis on kuni 31. detsembrini 1994 sündinud või lapsendatud laste puhul teistsugused.
- 11 Naistelt nimetatud tingimuste täitmist ei nõuta, nii et kui neil on vähemalt üks laps, on neil õigus saada vaidlusalust pensionilisa automaatselt. Nimetatud tingimuste täitmist nõutakse alati meessoost vanematelt, aga mitte naissoost vanematelt, sõltumata teise vanema soost, kes võib olla samast soost või mitte.
- 12 Kui seaduses sätestatakse sool põhinev erinev kohtlemine, peab seadusandja põhjendama nimetatud erinevust piisavalt eesmärkidega, mis on suunatud põhilise sotsiaalse ebavõrdsuse kompenseerimiseks, kuid põhjendamine ei tohi piirduda pelgalt tõdemisega, et meetme eesmärk on taastada materiaalne võrdsus, vaid lisaks tuleb rangelt ja põhjalikult tõendada, et erinevuse mõju on nimetatud eesmärgi saavutamiseks sobilik ja lisaks on formaalse võrdsuse osas toodud ohver taotletava eesmärgiga proportsionaalne. Seetõttu ei piisa lihtsalt eesmärgist, vaid meede tuleb lisaks kujundada sobival ja proportsionaalsel viisil.
- 13 Käesoleval juhul piirduakse sool põhineva erineva kohtlemise kohta kuninga dekreetseaduse 3/2021 põhjendustes sellega, et märgitakse, et õigusnormi eesmärk on teha vaidlusalusest pensionilisast hoopis soolise lõhe vähendamiseks, mis kajastab naiste kehvat seisundit tööturul, sest nad on ajalooliselt laste eest hoolitsemise põhirolli enda kanda võtnud, jättes samas pensionilisa saamise võimaluse alles isadele, kes tõendavad, et nende osamaksed on olnud väiksemad

lapse sünni või lapsendamise tõttu, sest ta on võtnud lapse eest hoolitsemise enda kanda. Teisisõnu on põhjenduste kohaselt kombineeritud omavahel naisi toetav positiivne toime („kui kumbki vanem ei tõenda karjääri jooksul tehtud osamaksete vähenemist, määratakse pensionilisa naisele“) võimaluse ettenägemisega nendele meestele, kes võivad olla võrreldavas olukorras.

- 14 See põhjendus ei ole siiski piisav. Ühest küljest ei ole tõsi väide, et kui kumbki vanem ei tõenda karjääri jooksul tehtud osamaksete vähenemist, määratakse pensionilisa naisele, kuna juhul, kui pole nimetatud pensionilisa saavat naist (kuna tal puudub õigus pensionile, millele lisa maksta, kuna ta ei ole seda taotlenud või kuna kumbki vanem pole naine), peavad meessoost vanemad ikkagi tõendama nimetatud pensionilisa saamiseks, et nende karjäär on kahjustada saanud. Ainuke erand on ette nähtud toitjakaotuspensioni saamise korral, kuid sellisel juhul nõutakse lisaks, et mõni lastest saaks orvupensionit, mis muudab selle väga piiratud olukorraks. Lisaks, kui üks vanem on mees ja teine naine ning esimene tõendab kahju ja teine mitte, määratakse vaidlusalune pensionilisa ikkagi naisele, välja arvatud juhul, kui mehele määratud pensionite summa on naisele määratud pensionite summast väiksem.
- 15 Teiseks tekitab tõsiseid kahtlusi karjääri kahjustada saamise konkreetne vorm, mida meestelt nõutakse. Ei ole teada, milliseid mõju-uuringuid võis seadusandja nende tingimuste kavandamiseks kasutada. Esmapilgul tundub, et kavandatud kujul takistavad tingimused *de facto* juurdepääsu pensionilisale suurema osa meeste jaoks ja väga tõenäoliselt takistaks need juurdepääsu ka suure osa naiste puhul, kui neilt nõutaks tingimuste täitmist. Seega võis nimetatud tingimuste eesmärk olla taastada meeste ja naiste erinev kohtlemine, mis kuulutati kohtuotsuses C-450/18 liidu õigusega vastuolus olevaks. Lisaks ei tundu, et kavandatud kujul esineks tingimustes mingi seos karjääri kahjustamise ja mingi kindla protsendi abil hüvitatava pensioni summale avaldunud mõju vahel.
- 16 Samuti tähendab see, et naistelt ei nõuta nimetatud tingimuste täitmist, et vaidlusalune pensionilisa, mille eesmärk on kompenseerida karjäärile kahjustamine, määratakse ka nendele naistele, kelle karjääri ei mõjutatud. Tuleb pidada silmas, et nimetatud pensionilisa määratakse protsendina pensionist, mistõttu sellest saavad rohkem kasu kõrgema palgatasemega inimesed (kes saavad seetõttu paremat pensionit), kuigi võiks arvata, et laste kasvatamine kahjustab vanemate karjääri kõige vähem just selles sotsiaalses rühmas, kuna neil on võimalik kasutada selleks pereväliseid tasulisi ressursse. Äärmuslikul juhul, kus madala palgaga töökohal töötanud vanemad on laste kasvatamise tõttu tööturul kõrvale jäänud, võib juhtuda, et neil pole üldse õigust pensionile, mille tõttu pole neil õigust ka nimetatud pensionilisale. Tegemist on kaalutlustega, mis pole kuidagi marginaalsed, sest nimetatud pensionilisa maksmiseks kuluvate riiklike vahendite hulk on kahtlemata suur.
- 17 Lisaks tuleb rõhutada, et mõlemad vanemad ei saa korraga pensionilisa saada ja kui mõlemal on selle saamiseks õigus, siis

- a) kui mõlemad vanemad on naised, määratakse pensionilisa sellele, kelle riiklike pensionite summa on väiksem;
- b) kui mõlemad vanemad on mehed, määratakse pensionilisa sellele, kelle riiklike pensionite summa on väiksem;
- c) kui üks vanematest on naine ja teine mees, määratakse pensionilisa mehele ainult juhul, kui talle määratud pensionite summa on naisele määratud pensionite summast väiksem.
- 18 Käesoleval juhul ei teki pensionilisade samaaegse saamise õiguse ja nende kooskõla probleemi ning käsitletakse ainult mehe õigust pensionilisa saada, kuna temalt nõutakse tingimuste täitmist, mida ta ei täida ja mille täitmist naistelt pensionilisa saamiseks ei nõuta.
- 19 Siiski on asjakohane asjaolu, et seaduses on nüüd ette nähtud kahele vanemale üheaegselt pensionilisa määramise võimatus nii, et kui mõlemal on õigus saada pensionilisa, makstakse seda alati väiksema pensioniga vanemale. Sellega seoses, kuna sooline lõhe on õiguses määratletud meeste ja naiste pensionite keskmise summa erinevusena, võib tekkida küsimus, kas seaduses kehtestatud võrdsuse eesmärgi täitmiseks (lõhe ei ole suurem kui 5%) piisaks sellest, kui määrata vaidlusalune pensionilisa ainult väiksemale pensionile, olenemata vanema soost.
- 20 Seega seisneb küsimus selles, kas nimetatud tingimusi, mis eristavad pensionisaajat soo põhjal, saab pidada meeste ja naiste võrdsuse põhimõttega kooskõlas olevaks, võttes arvesse, et „[v]õrdõiguslikkuse põhimõtte ei takista säilitamast või võtmast meetmeid, mis annavad alaesindatud soole erilisi eeliseid“ (harta artikkel 23). Samuti tekib küsimus, kas nimetatud tingimusi saab pidada erandiks võrdse kohtlemise põhimõttest, mis on sätestatud direktiivi 79/7/EMÜ artikli 7 lõike 1 punktis b.